

2. Kultura školy, bezpečná škola

Marcela Janíková

Prezentace vznikla v rámci projektu Zkvalitnění a Inovace Přípravy budoucích učitelů na MUNI (ZIP MUNI), reg. č. p.: CZ.02.3.68/0.0/0.0/19_068/0016170.

Obsah

- Kultura školy
- Rozvoj školy
- Bezpečná škola
- Školní třída
- Klima třídy
- Primární prevence: šikana, protidrogová prevence apod.

Kultura školy

- Projevuje se materiálně i nemateriálně, uvnitř i vně školy, je nehmatatelná, ale ne nerozpoznatelná.
- Vzniká, rozvíjí se, může se měnit či zaniknout – vše v konkrétním čase a na konkrétním místě.
- Má přímý i nepřímý vliv na celkové výsledky školy.

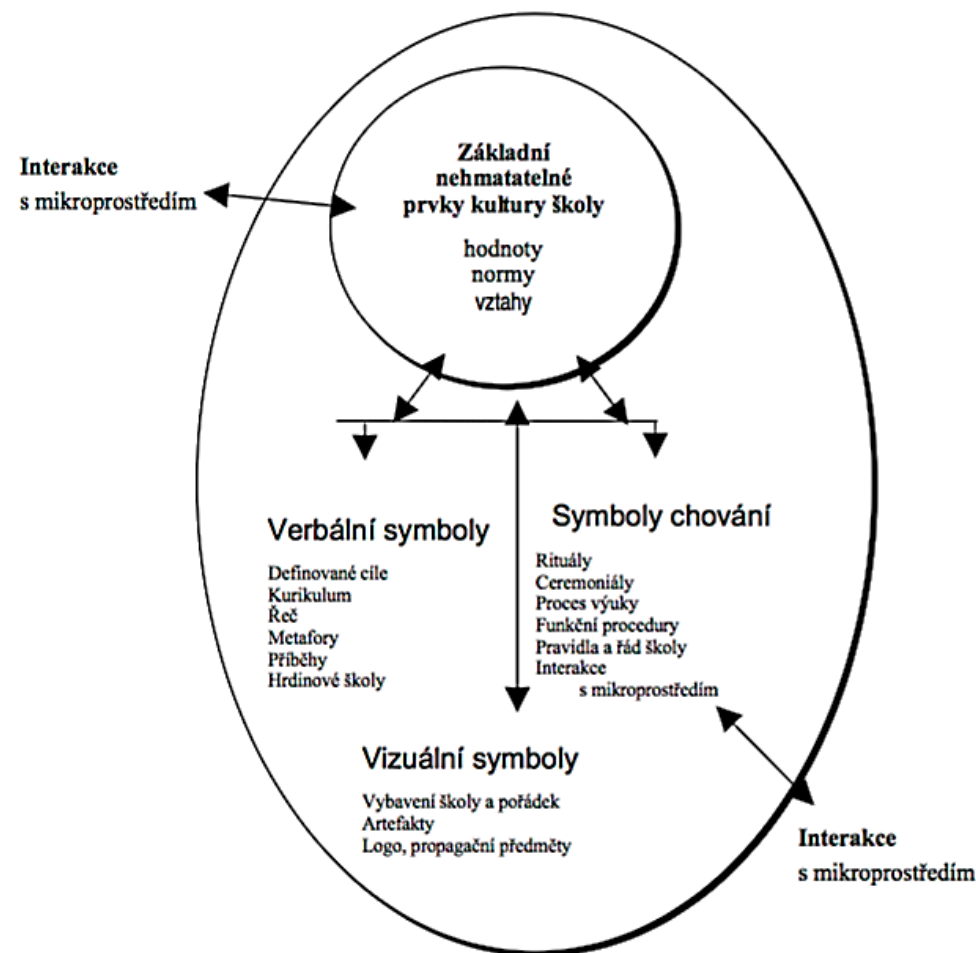

Obr. 1

Skrývá několik vzájemně souvisejících prvků:

1. **Symboly:** způsob prezentace školy, vnější charakteristiky (např. logo, informační materiály o škole, výzdoba školy, sociální sítě školy, školní e-maily, uniformy žáků).
2. **Osobnosti:** lidé spolupodílející se na hodnotách školy jsou modelem chování pro ostatní (současní i bývalí učitelé, úspěšní žáci, ...).
3. **Pověst (image) školy:** obraz školy na veřejnosti (jak o ní mluví žáci, rodiče, odborná veřejnost, ...).
4. **Pravidla a normy jednání:** způsoby komunikace a rozhodování o škole, zákony chování a jednání jednotlivých pracovníků atd.
5. **Hodnoty:** jsou srdcem kultury školy, jde v podstatě o hlavní cíle školy = považují se za důležité, věnuje se jim pozornost.

Obr. 2
(Světlík, 1995)

Kultura školy

- Někdy se objevují termíny: zdravá/nemocná kultura.
- Za měřítko „zdravotního stavu“ kultury organizace se považuje její **připravenost na krizi** = zda je schopna a ochotna se vyrovnat s problémem, či přímo s krizí.

(Nezvalová, 2006)

Bezpečná škola

- Obecně prevence rizik hrozících ve škole
- Bezpečí: fyzické i sociální
- Úspěch = součinnost všech aktérů (učitelé a další zaměstnanci školy, žáci, rodiče)
- Zakotveno:
 - školní řád, minimální preventivní program, pravidla (musí být jasná, srozumitelná, ideálně se na nich podílí samotní žáci, transparentní, veřejná a v jejich dodržování musí být učitelé důslední)

Školní třída

- Malá sociální skupina (socializace). Relativně stabilní, pokud jde o počet členů skupiny.
- Základní sociální a organizační jednotka školy.
- Formální uskupení několika žáků (většinou 15–30, heterogenní) na základních a středních školách.

Klima třídy

- *Atmosféra* = krátkodobý, proměnlivý a situačně podmíněný jev, mění se během vyučovacího dne, či dokonce během jedné vyučovací hodiny, např. atmosféra před zkouškou.
- *Klima* = dlouhodobý jev, typický pro danou třídu a daného učitele.
 - Tvůrci: žáci celé třídy, skupinky žáků v dané třídě, jednotliví žáci, všichni učitelé vyučující v dané třídě a učitelé jako jednotlivci.
 - Ovlivněno klimatem školy i klimatem učitelského sboru.
 - Zahrnuje ustálené postupy vnímání, hodnocení a reagování na to, co se ve třídě odehrává.

(Mareš, 2001)

Klima

— Klasifikace I:

- **defenzivní** (obránné)
- **suportivní** (podpůrné, vstřícné)

— Klasifikace II:

- **otevřené** – vyznačuje se živostí, energičností, pracovní úkoly a sociální potřeby žáků/učitelů jsou vyvážené a korespondují spolu, rozvíjí se spolupráce apod.
- **uzavřené** – vyznačuje se frustrací, apatií, pracovní úkoly jsou plněny pouze formálně, bez osobní angažovanosti, nespokojenost žáků/učitelů, žáci si chtějí výuku pouze „odsedět“, nezájem o učivo, školní akce apod.

Co se podílí na klimatu školy?

- Organizace (školní management, jak jsou věci na škole organizovány (pečlivě, ledabyle, každý ví, co má dělat, s nadšením atd.), materiální prostředí školy apod.)
- Komunikace (jak mezi sebou žáci a pedagogové komunikují: otevřeně, v radostné atmosféře, není se možné dovolat svých práv, ...)
- Sociální vztahy (mezi žáky, mezi pedagogy a také mezi žáky a pedagogy)
- Učitelský sbor
- Jednotlivé třídy
- A další

Klima školní třídy

- Zahrnuje: žáky dané třídy, jejich učitele, prostor třídy (jeho světlost, organizovanost, výzdobu apod.).
- *Obsahová dimenze* (ustálený způsob vnímání, hodnocení a reagování všech aktérů třídy na to, co se ve třídě děje, co se stalo, co se očekává, ...).
- *Časová dimenze* (klima je jev dlouhodobý, trvá od několika měsíců po několik let).

Faktory ovlivňující klima třídy

- Prostředí (řešení učebny, vybavení, vytápění, akustika atd.)
- Atmosféra (mění se velmi rychle, je situačně podmíněná – před písemkou, po velké přestávce, po sdělení, že odpadá nějaký předmět apod.)
- Sociální klima (dlouhodobý jev, klima tvoří všichni aktéři, chování žáků vůči sobě, přístup jejich učitelů atd.)
- Klima školy (vesnické vs. městské školy – dobře vybavené, ...)

O co se jedná konkrétně?

- *Komunikační a vyučovací postupy učitele* (některý učitel hodně napomíná a kritizuje, jiný naopak chválí a oceňuje, podle typu komunikace učitele → komunikační klima podpůrné, nebo obranné)
- *Struktura participace žáků na vyučování* (jak a zda se žáci zapojují do vyučování, míra aktivity, participace je ovlivněna počtem žáků ve třídě, lokalizací žáků ve třídě – akční zónou, komunikací v závislosti na pohlavních rozdílech)
- *Preference učitele* (někoho má učitel rád víc, někoho méně, „cíloví žáci“, ...)
- *Sebesplňující předpověď* (domněnka o budoucím výkonu jedince se může skutečně splnit, protože učitel v ni věří, proto se k žákovi chová tak, až žák ztratí motivaci ukázat, že je jiný, takže se nakonec té domněnce podřídí a učitel může zajásat, že to přeci od začátku věděl)
- *Klima školy* (prostředí, ve kterém škola je – vesnice, město, spolupráce učitelů navzájem, chování vedení školy k pedagogům, vybavení školy, ...)

Změna klimatu vyžaduje změny

- V kultuře školy a v mezilidských vztazích (např. změny vztahů založených na nedůvěře, závisti, autoritářství apod. na vztahy partnerské, otevřené)
- Ve vzdělávacím obsahu, v používání různých výukových metod, ve využívání různých organizačních forem, ve formulování jasných vzdělávacích a výchovných cílů
- V ujasnění strategie školy atd.

Vytváření pozitivního klimatu

- Podílí se na něm učitel, resp. učitelský sbor – má zásadní vliv na motivaci žáků a jejich postoj k učení.
- Klima má být orientováno na určitý, předem daný a žákům známý cíl.
- Má být zaměřené na úlohy (aktivizace, zapojení žáků do procesu učení).
- Má být uvolněné, přátelské, ale zároveň náročné na žáky apod.

Obr. 3

Jak se podílí učitel na vytváření klimatu?

- Maximálně využívat čas určený výuce
- Včas zahajovat výuku
- Dobře naplánovat a zorganizovat výuku
- Aktivizovat žáky
- Reagovat na jejich podněty a buď je rozvíjet (ty, které se týkají obsahu výuky), nebo zamítnout (nežádoucí připomínky, posměch jiným žákům apod. – pozor však na vtipné připomínky od žáků k učivu, podpořit humor ve výuce, ale nezabývat se jím celou hodinu, popř. v dalších hodinách ho na vhodném místě opět připomenout)
- Podporovat všechny žáky v jejich snažení se učit
- Dodržet pravidla, na kterých se učitel se žáky domluví
- Chovat se k žákům partnersky
- Vybudovat si přirozenou autoritu
- Poskytovat žákům zpětnou vazbu (o jejich výsledcích, ale i o chování, způsobu komunikování apod.)

Šikana

- **Agrese** (aggression) = obvykle definována jako napadení, útočné či výbojné jednání, projev nepřátelství vůči určitému objektu, úmyslný útok na překážku, osobu, předmět stojící v cestě apod.
- **Agresivita** (aggressiveness, aggression) = je definována jako útočnost, tendence k útočnému jednání.
- **Šikana** (mobbing) = znamená tělesné, psychické nebo kombinované ponižování, popř. týrání jedinců jinými, nejčastěji ve vrstevnických skupinách.

Šikana

– Znaky šikany

- Opakované ubližování
- Bezbrannost oběti
- Asymetričnost

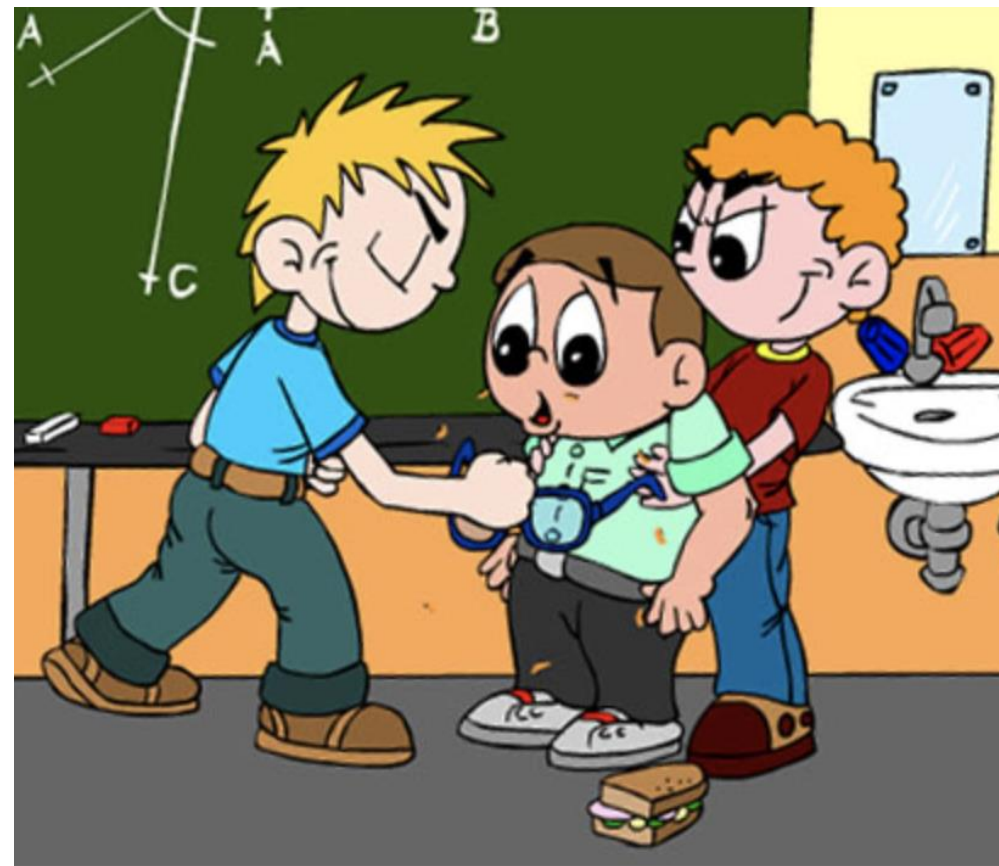
– Druhy šikany

- Přímá (tvrdé projevy, mírnější projevy)
- Nepřímá (pomlouvání, intriky, izolace aj.)

– Důvody k šikanování

- Touha dominovat
- Motiv krutosti
- Zvědavost
- Nuda

(Střelec, 2004)

Obr. 4

Šikana a její aktéři

1. Agresor

- Somatické zvláštnosti (fyzicky zdatný a silný)
- Temperamentové dispozice
- Poškození nevhodnou výchovou (necitlivý, bezohledný, necítí vinu za své chování)
- Souvislost mezi chováním otce a účastí syna na šikaně

2. Oběti

- Somatické zvláštnosti (obvykle fyzicky slabé, neobratné děti, děti s handicapem, ...)
- Psychické příčiny:

Děti s nízkým sebevědomím (tiché, plaché, citlivé, ustupující, ...)

Děti neschopné zaujmout (osamělé – bez kamarádů, ...)

Děti s útočným chováním (dráždící, popichující, protivné, ...)

Noví žáci, vynikající žáci, ...

(Střelec, 2004)

Vývojové stupně šikany

1. stupeň – **zrod ostrakismu** = mírné, převážně psychické formy násilí (oběť se necítí dobře, je neoblíbená, zneuznaná)
2. stupeň – **fyzická agrese a přitvrzování manipulace**
3. stupeň – **vytvoření jádra** (šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky šikanovat nejvhodnější oběť/oběti)
4. stupeň – **většina přijímá normy agresorů**
5. stupeň – **dokonalá šikana** – prorůstání šikany do oficiální struktury školy

(Kolář, 2001)

Učitelé by si měli všimnout těchto znaků

1. Přímé znaky

- Spolužáci se dítěti posmívají, má potupnou přezdívku.
- Mimo vyučovací hodinu spolužáci do dítěte šťouchají, strkají, kopou a to se nebrání.

2. Nepřímé znaky

- Dítě je o přestávkách samo, ostatní o ně nejeví zájem.
- Vyhledává přítomnost učitele.
- Má-li mluvit před třídou, je ustrašené, nejisté.
- Působí smutně až depresivně a jeho prospěch ve škole se zhoršuje.
- Má poškozené, znečištěné věci a oděv.
- Mívá odřeniny, škrábance nebo řezné rány, které nedokáže vysvětlit.

Prevence šikany

Obr. 5

- Je lepší šikaně předcházet, než ji řešit.
- Učitel musí ve třídě být vnímán jako ten, kdo má ve sporech apod. poslední slovo.
- Úkolem učitele je prosadit spravedlnost mezi žáky, ochránit slabší před silnějšími, tzn. měl by posilovat sebevědomí žáků, ujistit je o tom, že jsou stejně hodnotní jako ostatní.
- Aktivní naslouchání i mimo vyučování.
- Uplatňovat kooperaci při všech školních činnostech .
- Zapojovat „outsidery“ do skupinových aktivit → získají respekt třídy a vyšší sebevědomí.

Protidrogová prevence

Obr. 6

Obr. 7

Protidrogová prevence

1. **Primární** prevence: cílem je předejít problémům s užíváním drog, oddálit první kontakt s drogou:
 - specifická – týká se přímo drog (besedy, nácvik odmítání drog atd.),
 - nespecifická – týká se smysluplného trávení volného času, posílení sebevědomí, schopnosti komunikovat aj. (obecně prevence sociálně nežádoucích jevů).
2. **Sekundární** prevence: cílem je předcházet závislostem u osob, které již mají zkušenost s drogou / užívají ji.
3. **Terciární** prevence: cílem je minimalizace škod u drogově závislých, prevence recidivy (týká se spíše odborných pracovníků).

Better knowledge for better care

Obr. 8

Použitá literatura

- Kolář, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001.
- Mareš, J. „Klima školní třídy“. In: J. Čáp – J. Mareš. *Psychologie pro učitele*. Portál: Praha, 2001.
- Nezvalová, D. *Kultura školy a klima školy*. Olomouc: PřF UPOL, 2006.
- Střelec, S. (ed.) *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I*. Brno: Paido, 2004.
- Světlík, J. *Marketing školy*. Zlín: EKKA, 1996.

Odkazy na zdroje obrázků

- Obr. 1: <https://www.studentmag.cz/wp-content/uploads/2014/12/nuda-skola-640x415.jpg>
- Obr. 2: Schéma systému kultury školy (Světlík 1995, Jakubíková 1998)
- Obr. 3: <https://www.zshnojnik.com/uspech-nasich-zakyn/>
- Obr. 4: <http://www.praha11.cz/redakce/index.php?lanG=cs&slozka=253&xsekce=7532&clanek=8108>
- Obr. 5: <https://www.stop-sikane.cz/co-je-sikana/>
- Obr. 6:
https://www.google.com/url?sa=i&url=http%3A%2F%2Fwww.fondbudoucnosti.cz%2FgetFile.aspx%3FitemID%3D3116&psig=AOvVaw0DSfKYoz7_ThnE1TJRLNqU&ust=1631356533686000&source=images&cd=vfe&ved=0CAsQjRxqFwoTCJCGgeia9PICFQAAAAAdAAAAABAJ
- Obr. 7: <https://www.plzen.eu/o-meste/aktuality/aktuality-z-mesta/policiste-davaji-stop-drogam-pred-skolou.aspx>
- Obr. 8: <http://www.add-resources.org/world-drug-day-better-knowledge-for-better-care.6320785-537140.html>

Tato prezentace k předmětu **Školní pedagogika**, jejíž autorem je **doc. PhDr. Mgr. Marcela Janíková, Ph.D.**, a která je dostupná z: **Databáze výstupů projektů OP VVV**, (<https://databaze.opvvv.msmt.cz>), lze užít v souladu s licenčními podmínkami **Creative Commons BY-SA 4.0 International** (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>)

